

УДК 330.33:631.11

ОСОБИСТІ СЕЛЯНСЬКІ ГОСПОДАРСТВА: МОЖЛИВОСТІ І ПЕРСПЕКТИВИ

*М. Андрушко, к.е.н., Л. Балаш, к.е.н., Р. Попівняк, к.е.н., О. Лисюк, к.е.н.
Львівський національний аграрний університет*

Ключові слова: особисті селянські господарства, ефективність, валова продукція, економічні показники.

Висвітлено особливості функціонування та розвитку особистих селянських господарств, розкрито значення особистих селянських господарств та їх роль у виробництві сільськогосподарської продукції. Окреслено шляхи розвитку особистих селянських господарств.

Постановка проблеми. Проблема підвищення ефективності функціонування, взаємодії особистих селянських господарств із сільськогосподарськими підприємствами, а також внутрішнього кооперування набула особливої актуальності у зв'язку з переходом на ринкові механізми економічного регулювання, зі зниженням рівня платоспроможності підприємств і падінням доходів їх працівників від суспільного виробництва. Незважаючи на те, що вже створено законодавчу базу, яка надає селянам право вибору форм господарювання на основі приватної власності на землю, у тому числі й через вихід із колективних господарств з одержанням земельного паю, немає масових прикладів реалізації цього права, оскільки за обмеженої підтримки з боку суспільного виробництва особисте селянське господарство виконує функції підсобного виробництва й не забезпечує одержання доходів, які покривали б повною мірою потреби селянської родини.

З падінням доходів від колективного виробництва зростає роль особистого селянського господарства у вирішенні соціальних проблем сільських жителів, збільшується його частка у витратах на відтворення робочої сили агропромислового виробництва й у забезпеченні продуктами харчування міських жителів. Воно сприяє трудовому вихованню молоді, нагромадженню навичок сільськогосподарської праці й професійних знань. Актуальність проблеми, недостатнє її дослідження і висвітлення в економічній літературі, теоретичне і практичне значення зумовили вибір теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам розвитку й ведення особистих селянських господарств в Україні присвячені роботи П.С. Березівського, В.Я. Месель-Веселяка, М.Ю. Куліша, В.М. Кулика, А.Д. Юрченка [1-4]. Вони у своїх працях вказують на домінуючу роль особистих селянських господарств у продовольчому забезпеченні держави. Однак, окреслюючи перспективу розвитку особистих селянських господарств, їх не вважають

прогресивною формою господарювання, а лише додатковою сферою застосування праці.

Теоретичні і методичні підходи до оцінки діяльності особистих селянських господарств розглядає М.Г. Шульський [5]. Учений аналізує основні причини недостатнього рівня використання потенційних можливостей цих господарств при виробництві продукції, пропонує заходи щодо їх усунення.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є обґрунтування підвищення ефективності функціонування особистих селянських господарств у ринкових умовах.

Виклад основного матеріалу. Особисті селянські господарства як форма господарювання займають належне місце в системі аграрної економіки України. На сьогодні вони стали основними виробниками сільськогосподарської продукції. Істотно зросла їх роль у вирішенні продовольчої проблеми країни та соціальних питань на селі, зокрема матеріального забезпечення жителів села.

Виробництво валової продукції на 100 га сільськогосподарських угідь в особистих селянських господарствах у 2006 р. порівняно з колективними формами організації праці було більшим у 3,6 раза, зокрема продукції рослинництва – у 2,9 раза, а продукції тваринництва – в 5,3 раза. Упродовж останніх чотирнадцяти років виробництво валової продукції в усіх господарствах на 100 га сільськогосподарських угідь зменшується. У 2006 р. воно становило 258,7 тис. грн, що порівняно з 1990 р. на 20% (60,6 тис. грн) менше. У 1990 р. частка особистих селянських господарств у загальному виробництві валової продукції тваринництва у Львівській області складала 49,6%, у 1995 р. вона збільшилася до 69,5%, а у 2000 р. – до 89,9% і продовжувала зростати в наступні роки. Таким чином, у 2006 р. частка виробництва валової продукції тваринництва в особистих селянських господарствах становила 92% від валової продукції галузі загалом в області. Особисті селянські господарства у 2006 р. виробили: зернових 377,2 тис. т, що на 27,3 тис. т більше, ніж у 2006 р., і в три раза більше, ніж у 1995 р.; цукрових буряків – 330,9 тис. т, що на 27,6 тис. т більше, ніж у 2006 р., і в 4,3 раза більше, ніж у 1995 р.; картоплі – 1458,1 тис. т, що в 1,6 раза більше, ніж у 1995 р.; овочів – 316 тис. т, що у 2,2 раза більше, ніж у 1995 р.; молока – 958,9 тис. т; м'яса худоби та птиці (вирощено в живій вазі) – 127,3 тис. т; яєць – 516,6 млн шт. [8].

Неупереджене вивчення процесів в аграрній сфері загалом та окремо в господарській діяльності особистих селянських господарств показує, що розвиток цієї категорії господарств значною мірою залежить від стану виробництва у сільськогосподарських підприємствах. Сьогодні економічну сталість особистих селянських господарств (а вони з року в рік нарощують виробництво) визначають тим, що завдяки різниці в галузевій структурі й спеціалізації виробництва вони не конкурують з великими сільськогосподарськими підприємствами. Склалася ситуація, за якої особисті селянські господарства збільшують виробництво саме тієї продукції, обсяги якої скорочують у сільськогосподарських підприємствах. Останні дедалі більше спеціалізуються на товарному виробництві зернових, цукрових буряків, тоді як індивідуальні товаровиробники нарощують виробництво картоплі, овочів, м'яса і молока.

Отже, треба підкреслити, що в майбутньому основними виробниками сільськогосподарської продукції в Україні будуть приватні сільськогосподарські підприємства і серед них істотне місце посідатимуть селянські господарства, до яких слід віднести і так звані приватні (приватно-орендні) підприємства, оскільки за своїм правовим статусом вони є фермерськими господарствами (або приватними підприємствами). Особливість їх полягає лише в тому, що вони утворені окремими особами чи родинами і здійснюють сільськогосподарську діяльність майже повністю на орендованих землях. В умовах ринкової конкуренції приватновласницький характер сільськогосподарських структур стане дієвим чинником, який спонукатиме до успішнішого, порівняно з колишніми колективними і державними сільськогосподарськими підприємствами, застосування новітніх сільськогосподарських технологій і технічних засобів виробництва. Поступово відновлюючи кількісно та оновлюючи якісно спрацьовані та різними шляхами втрачені основні засоби виробництва, а також здійснюючи їх подальше нарощування, нові сільськогосподарські підприємства здатні значно збільшити обсяги і, особливо, підвищити ефективність виробництва сільськогосподарської продукції, а в майбутньому вони стануть провідними формами господарювання в аграрній сфері економіки. На жаль, це відбудеться не так швидко, як хотілося б. Пошук способів відновлення і нарощування матеріальної бази нових господарських структур – надзвичайно важлива і складна проблема.

Стосовно віддаленішої перспективи можна прогнозувати таке: як і в усіх розвинутих країнах, пріоритетне значення для України, мабуть, матиме великий підприємницький сектор. Лише він у змозі забезпечити продовольчу безпеку країни на належному рівні. Великі підприємницькі агроформування мають незаперечні переваги у виробництві тих видів продукції, в яких вирішальне значення має чинник розмірів господарства і відповідної техніко-технологічної оснащеності, а також впровадження досягнень науково-технічного прогресу.

Висновки. Для подальшого розвитку особистих селянських господарств і підвищення ефективності виробництва у цій формі господарювання необхідно вирішити низку питань, основними серед яких є: організація забезпечення населення сортовим насінням, садивним матеріалом, племінним молодняком худоби і птиці, кормами, мінеральними добривами, засобами захисту рослин, садово-городнім інвентарем; покращання ветеринарного обслуговування; організація технологічного й технічного забезпечення виконання сільськогосподарських робіт, транспортно й сервісного обслуговування; організація виробництва надійних у використанні міні-техніки й технологічного обладнання для механізації трудомістких процесів у рослинництві і тваринництві; запровадження загальнообов'язкового державного соціального страхування та пенсійного забезпечення; сприяння особистим селянським господарствам в організації кредитних спілок, обслуговуючих кооперативів для надання послуг із заготівлі, зберігання, переробки та збуту сільськогосподарської продукції, спільного використання технічних і транспортних засобів з метою забезпечення товаровиробників матеріально-технічними ресурсами тощо.

Бібліографічний список

1. Месель-Веселяк В. Я. Реформування сільськогосподарського виробництва в Україні / В. Я. Месель-Веселяк // Вісник аграрної науки. – 1998. – № 9. – С. 62.
2. Куліш М. Ю. Проблеми розвитку особистих селянських господарств / М. Ю. Куліш // Економіка АПК. – 2006. – № 7. – С. 144-146.
3. Юрченко А. Д. Значення і розвиток особистих підсобних господарств в Україні / А. Д. Юрченко, В. М. Кулик // Землевпорядний вісник. – 2000. – № 1. – С. 1.
4. Кириленко І. Г. Трансформація соціально-економічних перетворень в сільському господарстві України : проблеми, перспективи / І. Г. Кириленко. – К. : ННЦ “Інститут аграрної економіки”, 2006. – 452 с.
5. Шульський М. Г. Особисті особисті селянські господарства : стан, можливості і перспективи / М. Г. Шульський. – Львів : Край, 2006. – 280 с.
6. Сільське господарство Львівщини у 2006 році : стат. зб. – Львів, 2007. – 148 с.

Андрушко М., Балаш Л., Попивняк Р., Лысюк О. Личные крестьянские

хозяйства: возможности и перспективы

Показано особенности функционирования и развития личных крестьянских хозяйств, показано значение личных крестьянских хозяйств и их роль в производстве сельскохозяйственной продукции. Начертаны пути развития личных крестьянских хозяйств

Ключевые слова: личные крестьянские хозяйства, эффективность, валовая продукция, экономические показатели.

Andrushko M., Balash L., Popivnyak R., Lysjuk O. The private peasant farms:

possibilities and perspectives

The article views some functioning and development peculiarities of private peasant farms. It also explains the role of private peasant farms in agricultural products manufacturing and suggests some ways of their future development.

Key words: private peasant farms, efficiency, gross output, economic indices.